

Salvador Llobet i els estudis biogeogràfics

MARIA DE BOLÒS

Paraules clau: *Andorra, Biogeografia, Geografia física, Llobet, Montseny, sòls, vegetació.*

Key Words: *Andorra, Biogeography, Montseny, Llobet, Physical Geography, soils, vegetation.*

Una de les facetes interessants del Dr. Salvador Llobet és el seu interès pels aspectes biogeogràfics, en uns moments en que eren molt abandonats pels geògrafs, fins i tot dintre del conjunt dels estudis de Geografia física. En aquest sentit l'obra del nostre autor representa un pas important per aquesta branca geogràfica. Es pot dir que, després dels seus dos llibres sobre el Montseny i Andorra, en tots els estudis territorials de Geografia física els aspectes biogeogràfics es fan del tot imprescindibles.

EL DR. SALVADOR LLOBET I LA GEOGRAFIA FÍSICA

El concepte que de la Geografia física tenia Salvador Llobet cal buscar-lo en el que ens ha deixat escrit en els seus breus prefacs i introduccions als estudis de Geografia regional. El que ens diu representa un avanç important cap a una Geografia que ha de deixar definitivament de ser exclusivament descriptiva. Aquest canvi iniciat per Pau Vila, J. Carandell entre altres - com ens indica el Dr. Ll. Solé Sabarís en el pròleg del llibre de Llobet sobre el Montseny - és seguit i desenvolupat pel Dr. Llobet (LLOBET, 1947). Aquest autor segueix les noves pautes definides pels geògrafs francesos dedicats a la Geografia regional. La Geografia es defineix, segons ell, com la «ciència de les relacions humanes entre l'home i el medi». La Geografia física serà la part de la Geografia que estudia aquest «medi de l'home». Aquestes idees es mantenen vives en tots els estudis de Geografia regional que es realitzaran a partir de la dècada dels anys cinquanta. Cal subratllar, però, que aquesta concepció de la Geografia física definida en funció de l'home s'esborrarà, en general, en el moment que el geògraf s'especialitza en alguna de les branques de

la Geografia física, així s'esdevé en el cas del Dr. Llobet quan deixarà de treballar en Geografia regional per a dedicar-se exclusivament a Geomorfologia. En els estudis de Geografia regional del Dr. Llobet és molt clara l'orientació de la Geografia física vers la utilitat per la societat humana.

En la Geografia física el nostre autor inclou ja la Geomorfologia, la Climatologia, la Hidrologia, així como la Biogeografia, i aquesta última comprèn, al seu torn, la Fitogeografia, la Edafogeografia i la Zoogeografia, si bé, i com és molt natural, el seu tractament apareix fortament desequilibrat, a favor de la Geomorfologia. En aquestes notes precisarem la forma com el Dr. Salvador Llobet ha tractat els diferents elements biogeogràfics.

L'ESTUDI DE LA VEGETACIÓ

Es molt clar que la vegetació és un dels elements que dins del conjunt de la Biogeografia ofereix un interès més elevat. Es un fet realment curiós que dintre de la Geografia, la vegetació no hagi despertat un més gran interès i no hagi obtingut una dedicació més important entre el conjunt d'elements englobats en la Geografia física. Dificilment es pot comprendre aquesta manca d'interès si es té en consideració que es tracta d'un element que recobreix un alt percentatge de la superfície terrestre, i si bé no constitueix cap condicionant fonamental per als altres elements del sistema geogràfic, sí que es comporta com el més important sintetitzador dels elements geogràfics i que proporciona més informació referent al clima, als sòls, a l'altitud i a l'orientació.

Cal assenyalar també que la vegetació és l'element més sensible a qualsevol alteració o modificació dels altres elements i al mateix temps presenta un marcat caràcter estabilitzador i conservador de l'equilibri del sistema al contribuir amb molta eficàcia a la conservació del sòl a través del que, junt amb altres elements, és fonamental pel procés geomorfològic. L'explicació solament la podem trobar en la manca de coneixements del geògraf des dels seus inicis, que redueix la geografia de les plantes a unes quantes ratlles purament descriptives i d'explicació de les seves utilitats; tan solament en els treballs de Pau Vila es busca una certa relació entre vegetació i clima (P. VILA, 1962). Per tot això l'obra de S. Llobet representa un avanç molt important.

Salvador Llobet en els seus treballs regionals no oblida mai els aspectes biogeogràfics, en ells dedica especial atenció a la vegetació i manté algunes de les característiques que hem definit, si bé obre noves perspectives a l'incorporar idees dels botànics i biogeògrafs. En aquest sentit cal citar la influència del Dr. Pius Font i Quer i molt particularment del Dr. Henri Gausson, botànic i biogeògraf respectivament. Segueix al primer en tot el que fa referència als aspectes florístics i a l'establiment d'àrees d'espècies concretes (arbres especialment). De Font i Quer disposa d'una sèrie de treballs sobre el Montseny on marca línies que posteriorment precisarà en el seu estudi sobre la vegetació sobre la Península Ibèrica (P. FONT I QUER, 1954). Li interessa la forma com interrelaciona els elements climàtics amb els edàfics i antròpics l'explicació del paisatge vegetal.

No obstant és molt clara la preferència pels conceptes precisats per Gausson que aquest autor assenyala en el seu llibre sobre la vegetació dels Pirineus orientals (H. Gausson, 1926). Curiosament a Gausson li sembla més útil presentar una idea sobre les formacions vegetals que tenen la gran avantatge de ser visibles sobre del territori i d'aquesta manera poder-les relacionar fàcilment amb el medi, cosa que l'estudi de les associacions vegetals, definides per Braun-Blanquet en la Sociologia botànica no ho permet. Es pot precisar l'explicació de la raó d'ésser d'una formació o d'un paisatge vegetal, mentre que aquest aspecte, tant interessant per al biogeògraf, tan solament es pot intuir i arribar a precisar a través d'estudis més o menys complicats en el cas d'una associació vegetal en un determinat lloc. Es tracta abans que tot d'arribar a definir la fisonomia i les agrupacions de plantes que presenten una mateixa forma de creixement. Una agrupació d'arbres

dóna origen a un bosc i un conjunt de mates a un matollar, etc. H. Gaussen diu textualment que li interessien particularment els arbres per la raó de que són molt més coneguts que totes les altres plantes i ademés són les més útils per a l'home.

Com podem veure les idees que es troben en l'obra de Gaussen apareixen de forma clara en el pròleg i en les paraules introductòries al capítol IV del llibre del Montseny, dedicat a la vegetació i a la fauna. Concretament S. Llobet diu «Per a l'estudi d'aquest capítol no hem seguit una orientació purament geobotànica sinó que ens hem fixat simplement en els arbres i arbusts d'utilitat humana, quasi tots» Inicia posteriorment un estudi de cada un dels arbres del Montseny, indicant la seva localització i àrea, les exigències edàfiques i climàtiques, així com analitza, de vegades de forma molt detallada, les utilitats concretes per a la societat humana. Pel que fa referència a la definició d'àrees, el preocupa especialment, la forma com les indicarà en un mapa i com realitzarà aquest, cosa que ha sigut objecte d'un altre treball realitzat per mi mateixa (Bol.òs, M. de 1992).

ELS MANTELLS DE VEGETACIÓ

Es curiós observar com Salvador Llobet no utilitza normalment el terme «formació vegetal». I és molt evident que els aspectes relatius a terminologia i inclús a precisió i definició de conceptes no el preocupa massa. Té marcada tendència a anar directament al que considera aspectes fonamentals de la qüestió: la cartografia dels arbres. Estudia el que denomina: «capes vegetals» que de fet corresponen a les formacions vegetals i que coincideixen amb els pisos de vegetació. En cada una d'aquestes capes, ademés de considerar els arbres com a plantes definidores del mateix, considera també els principals arbusts i altres plantes herbàcies d'interès climàtic fonamentalment, el mateix autor diu que les plantes de sotabosc han sigut analitzades com a plantes acompanyants d'aquest bosc, amb el que senyala la vinculació existent entre elles i el que és de fet el reconeixement, en certa forma, de la sociabilitat vegetal.

També volem assenyalar que mentres la confusió entre plantes cultivades i plantes naturals o espontànies és freqüent en la major part dels treballs i estudis de Geografia regional anteriors als llibres del Dr. S. Llobet, aquest autor les separa clarament. En el mateix llibre sobre el Montseny ens narra com s'ha trobat amb la necessitat de distingir d'alguna manera les plantes mediterrànies amb les que «xoquen» les que denomina d'influència pirenaica. Al buscar un límit discrepa del criteri dels autors, entre ells H. Gaussen, que es guia per la presència de l'olivera per a definir l'àrea de la vegetació mediterrània, donant la raó que al ser una planta cultivada la seva àrea serà la màxima possible, l'home haurà tendit a expandir-la en tot el territori en que hi trobi possibilitats de vida.

El Dr. Salvador Llobet amb molt bon encert i criteri preferix la utilització d'una espècie natural i ho argumenta dient que en el moment en que s'inicia per la causa que sigui una recessió de tipus econòmic, de menys ús o interès, com en el moment d'escriure el llibre del Montseny, en el que l'olivera es trobava en franc retrocés, l'àrea que en aquells moments ocupava no era indicadora de cap aspecte climàtic. El Dr. Llobet preferia utilitzar, com a criteri general, les plantes naturals, i en el cas concret del ambient mediterrani, l'alzina, (*Quercus ilex* ssp. *ilex*), l'arbre mediterrani per excelència i que marca bé els límits de l'àrea mediterrània, de vegades molt sinuosos.

Estudis particulars dedicats a les espècies forestals introduïdes per l'home, com per exemple el castanyer, a les espècies relictas com l'avet i acaba l'estudi de la vegetació definint el que en diu «la cliserie general» o successió d'estatges des de les pinedes i alzinars fins la desaparició del bosc i els prats. En la successió del Montseny intueix molt bé l'efecte de carena que impedeix l'existència del bosc en les parts més altes del Montseny.

ALTRES ASPECTES ANALITZATS EN ELS ESTUDIS DE VEGETACIÓ.

L'acció de l'home sobre la vegetació i la repercusió que aquesta acció ha tingut en la societat humana apareix en aquests estudis com una preocupació pràcticament constant; en aquest sentit ens diu «el medi no és tan solament allò on la societat humana es desenvolupa i al que l'home s'adapta mitjançant un gènere de vida adequat, sinó que aquesta adaptació no és solament passiva, ja que busca la forma d'obtenir profit de les condicions naturals, defensar-se de les inclemències, modificant-les mentre sigui possible, destruint boscos... introduint noves espècies vegetals o animals,... és a dir, l'home és un altre agent geogràfic que també influeix en les pròpies circumstàncies físiques».

La història de la vegetació a través dels temps, particularment durant el període històric pròpiament dit és un altre aspecte que ha preocupat sempre al Dr. Llobet, cosa que ens diu en el començament del capítol IV del llibre del Montseny «...a fi de comprendre millor el passat o present de la vegetació amb les seves evolucions, la qual cosa té per a nosaltres un gran valor geogràfic.» Un exemple molt bonic el tenim en aquest mateix llibre quan es planteja l'explicació de la presència dels avets al Montseny i diu «No cal pas dir-ho, es tracta d'una supervivència de l'època del clima glacial...» i explica com va ser durant l'última expansió glacial que l'avet arribà des del centre d'Europa fins als Pirineus i el Montseny, sense poder avançar més cap el sud. Posteriorment aquest arbre, en sobrevenir el canvi climàtic vers un període més calent i més sec, es va refugiar a les muntanyes on ha quedat reduït als sectors més favorables, en ells hi forma grups aïllats; però indica que el més interessant és la tendència actual d'aquests claps de bosc, i d'ells diu que no creu que estiguin en període de desaparició a conseqüència del clima, ja que des del segle XVI s'han utilitzat avets del Montseny per a la construcció de naus i malgrat les tales posteriors alguna de les quals fou molt important com, per exemple, les de començament de segle, hi havien a l'escriure el llibre uns milers d'exemplars, així com moltes plantes joves que asseguraven la continuació d'aquest bosc.

La utilització de la vegetació per l'home és, com ja hem indicat de bon començament, un altre interès principal del Dr. Llobet en el camp de la vegetació. En aquest aspecte voldríem posar l'exemple de l'estudi del castanyer en el llibre del Montseny, tot i que la part més important la desenvolupa en el capítol de Geografia humana. Considera diferents tipus de plantacions en relació amb la seva finalitat productiva: destinats a produir fruit, amb arbres molt grossos, altres dedicades a la producció de bagues i perxades per a la construcció de cercols i dogues de bota; en aquest últim cas cal tallar els rebrotos de la soca dels arbres cada tres o quatre anys per a la producció de cercols i cada quinze per al de dogues, el que origina un tipus de bosc dens i jove molt diferent del del primer cas.

ELS SÒLS

Es interessant assenyalar que tot i la confusió existent en aquells moments entre sòl natural i sòl de conreu, el Dr. Llobet dedica, en el capítol destinat a la vegetació, un apartat als sòls naturals, cosa que no el dispensa d'una certa confusió entre sòls i formacions superficials. En els sòls segueix com ell mateix indica a Huguet del Villar i usa la seva terminologia com ens diu en la pàgina 84 del llibre d'Andorra. En el llibre del Montseny fa constar la inexistència d'estudis de sòls en tota la regió i ens diu «...en la mancança hem de valer-nos de la consideració principal de la roca mare...» i comenta la dificultat que es dona en la formació de sòls ben desenvolupats sobre els pendents. Posteriorment precisa els trets principals de que es servirà per a definir els diferents tipus de sòls: a) la roca, b) el pendent, c) la vegetació, 4) la temperatura regida per l'orientació i l'altitud. El

resultat és la presentació de 9 tipus de sòls que recobreixen el Montseny. Creiem que és interessant de citar-los sucintament:

1, sòls silícics, sobre granit, coberts de bosc; 2, sòls silícics sobre pissarres dures sobre fort pendent i amb bosc; 3, sòls més primers sobre pissarres dures, a la part alta de la muntanya d'exposició nord coberts de falgueres i arbusts; 4, sòls de les carenes, sobre pissarres i relleu suau, coberts de prat; 5, sòls de baixa vessant d'exposició S sobre formacions poc compactes amb bosc d'alzina; 6, sòls sobre gresos i margues roges del Trias; 7, sòls sobre calcàries triàsiques, secs, amb bosc de pi; 8, sòls sobre materials al·luvials, bosc mediterrani, conreus de secà; 9, sòls sobre terrenys quaternaris, alzarinar i conreus de gadiu.

En el llibre d'Andorra fa una descripció molt més general del sòl i parla d'un complicat mosaic edàfic. Cal comentar, però, l'esforç que representa dir alguna cosa sobre sòls quan no es disposava de cap base.

LA FAUNA

La fauna és l'aspecte menys considerat en tots els estudis biogeogràfics i és, per altra part, el de més difícil realització. Es el propòsit del Dr. Salvador Llobet assenyalar tan solament els aspectes més rellevants d'aquells animals que viuen al Montseny que tenen més valor de caracterització geogràfica i una utilitat per a l'home més significada. I a Andorra posa de manifest que les úniques notícies de que s'ha pogut valdre es refereixen exclusivament a la caça i acaba dient que l'estudi pròpiament de la fauna és encara per fer.

Bibliografia

- BOLÒS, M. DE (1992): «El Dr. Salvador Llobet, pioner a Catalunya en la cartografia de la vegetació», *Treballs de la Societat Catalana de Geografia*, n. 32, Barcelona.
- FONT I QUER, P. (1954): *El paisaje vegetal*, vol. II de *Geografía de España* (Dir. M. de Terán), Montaner y Simón, Barcelona.
- GAUSSEN, H (1926): *Végétation de la Moitié orientale des Pyrénées*, Libr. Paul Lechevalier, Paris.
- GÓMEZ, A. (1992): «Salvador Llobet, geomorfólogo cuaternarista», *Revista de Geografía*, XXVI, pp. 7-16.
- GÓMEZ, A. i VILÀ VALENTÍ, J. (1992): «L'aportació científica de Salvador Llobet al coneixement geogràfic d'Andorra», *Annals*, Institut d'Estudis Andorrans, Centre de Barcelona, vol. III, pp. 13-41, 1 mapa.
- LLOBET, S. (1947): *El medio y la vida en el Montseny. Estudio geográfico*, C.S.I.C., Barcelona.
- LLOBET, S. (1947): *El medio y la vida en Andorra. Estudio geográfico*, C.S.I.C., Barcelona.
- VILA, P. (1962): *Visiones geográficas de Catalunya*, vol. I, ed. Barcino, Barcelona.

Resumen: Salvador Llobet y los estudios biogeográficos

Se estudia la forma como el Dr. Salvador Llobet realizó los estudios de Biogeografía, dentro de la Geografía regional. La vegetación es el elemento realmente estudiado. Le interesa en cuanto agrupación de árboles útiles para la sociedad humana, así como respecto a la evolución histórica de las formaciones vegetales. Los suelos y la fauna son mínimamente analizados. Su aportación

representa, para la Biogeografía, en relación con los estudios anteriores, puramente descriptivos, un paso muy importante, ya que el Dr. Llobet busca la explicación y las relaciones de la vegetación con el clima fundamentalmente.

Resumé: Salvador Llobet et les études biogéographiques

On analyse les études du professeur Salvador Llobet sur les aspects biogéographiques, dans le domaine de la Géographie régionale. La végétation est son principal objet d'étude, avec son utilité pour l'homme et son histoire. Les sols et la faune sont très peu pris en considération. C'est une démarche fondamentale par rapport aux études antérieures, purement descriptifs, étant donné que le professeur Llobet cherche l'explication des caractéristiques de la végétation et leur liaison avec le climat.

Abstract: Salvador Llobet and the biogeographical studies

Considerations about the reasearches realized by Dr. Salvador Llobet on Biogeography, in the context of the Regional Geography. Vegetation is the main aim of his studies, because of its utility for the man and history. Soil and faunal data are scarcelly taken into account. These studies can be considered as an advance respect from previous studies, more descriptive, because Dr. Llobet explains the vegetation mainly in relation to the clima features.